

اطلاع‌رسانی و گفت و گوی تمدنها

● نقش اطلاعات و اطلاع‌رسانی در گفت و گوی تمدنها از دیدگاه متخصصان اطلاع‌رسانی و ارتباطات (پایان نامه کارشناسی ارشد)، ۱۳۷۹

● پژوهشگر: محمدرضا کمانی

● استاد راهنما: دکتر عباس حرّی

● دانشگاه تهران

این پایان‌نامه در ۶ فصل تهیه و تنظیم شده است. فصل اول آن شامل مقدمه، بیان مسأله، اهداف پژوهش و اهمیت مسأله است. پژوهشگر در مقدمه نوشته است: «اطلاعات برای دولت‌ها مانند کلیدی افاره جامعه و نهادهای مختلف آن را به عهده می‌گیرد.» و در جای دیگر آورده است: «قرن آینده همچنان تحت‌تأثیر روزافزون امواج اطلاعات قرار خواهد داشت و در چنین قرنی عده‌ای سوار بر این امواج به تکامل جامع خود و پیشرفت سریع خواهند پرداخت و عده‌ای نیز از بسج موج در پستوها خواهند خزید و به دلمان ارتجاع خواهند افتاد ولی بی‌تردید موج آن را نیز درخواهد ریود. به هر صورت در روزگار ما اطلاعات چنان با تمامی جنبه‌های گوناگون زندگی، چه در سطح کلان و چه در سطح خرد، در آمیخته که ساختارهای مختلف اجتماع بیون آن فاج خواهند شد. بی‌اطلاعی معلل بی‌تصمیمی است و برای هرگونه تصمیم‌گیری نیازمند اطلاعات هستیم.» پژوهشگر معتقد است که ابلاعات چیزی است که می‌تواند در نظام هیرارک کننده دگرگونی ایجاد کند؛ یعنی آنتروپی را کاهش دهد، احتمال را پایین آورد یا از بی‌نظمی بکاهد.

در بیان مسأله به تعریف از تمدن پرداخته و مفهوم تمدن را از دیدگاه‌های مختلف بیان کرده است. بعد به نقش مهم ارتباط میان انسانها در ساختن و تعلیم تمدنها اشاره کرده و بیان داشته است اگر اجناسی نمانند هرگز تمدنی به وجود نخواهد آمد. وی محتوای ارتباط میان انسانها با چیزی جز اطلاعات نناقسته است که از طریق محفظه‌های مختلف اطلاعاتی صورت می‌گیرد که در طول زمان از سنگ و چوب به کالاف و سپس حافظه‌های دیجیتال رایانه‌ای تکامل یافته‌اند.

پژوهشگر بر این عقیده است که در عصر آبی مهم‌رست که فرد در کجا قرار دارد، چه دیدگاهی دارد و چه سالیق و انگیزه‌هایی بر جامعه او حاکم است. تکنولوژی ابلاعات و در رأس آن اینترنت با از میان برداشتن مرزهای جغرافیایی راه میان‌بر و سهل‌امویری را تاسین کرده است تا افراد ملتهب فرهنگها و تمدنهای مختلف به راحتی بتوانند با یکدیگر گفت و گو کنند و دربارهٔ رخدادهای مربوط به حوزه‌های مورد علاقه خویش به مطالعه بپردازند. این پژوهش پاسخگوی این سؤال است: آیا ابلاعات و اطلاع‌رسانی در گفت و گوی تمدنها نقشی برعهده دارند؟ این نقش به چه میزان است و چه جنبه‌هایی از ابلاعات و اطلاع‌رسانی دارای بیشترین تأثیر در این روند هستند؟ از دیگر سوالات این پژوهش جنبه‌های مدیریتی ابلاعات، جنبه‌های حقوقی و جامعه‌شناختی و روان‌شناختی و نقش آنها بر گفت و گوی تمدنها، عملکرد سازمانها و نهادهای اطلاعاتی و ابلاعات‌رسانی، توانمندی‌های علمی و فنی ابلاعات‌رسانی، عوامل مؤثر بر جریان آزاد و صحیح ابلاعات‌رسانی و نقش آنها بر گفت و گوی تمدنها است. در بخشی دیگر از فصل یکم، پژوهنده محدودیت‌های پژوهش را بیان کرده و به مولداری ارجحه کمبود وقت، کمبود منابع پیشینه‌ای و همچنین تمایز شرایط و جو جامعه تهران با شهرها و کشورهای دیگر اشاره کرده است. در فصل دوم، روش پژوهش را

● محوریه معمارطوعی

توضیح داده و جامعه آماری مورد مطالعه، ابزار و نحوه اجرای پژوهش و نیز روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها را معرفی کرده است. تحقیق حاضر براساس هدف تحقیق از نوع تحقیقات کاربردی است و سعی دارد به سمت کاربرد عملی موارد مطرح شده رهنمون شود. از نظر نحوه گردآوری داده‌ها (طرح پژوهش)، تحقیق حاضر در زمره تحقیقات بی‌سایشی قرار می‌گیرد. و از پرسشنامه استفاده کرده است.

جامعه مورد مطالعه این پژوهش شامل متخصصان علوم ارتباطات و علوم ابلاعات‌رسانی در سطح شهر تهران است. این متخصصان عبارت بودند از اعضای هیات علمی دانشجوین دکترا و دانشجوین کارشناسی‌ارشد دانشگاه‌های تهران. در فصل سوم، زمینه پیدایش و شکل‌گیری نظریه گفت و گوی تمدنها را بررسی کرده است. در این فصل دربارهٔ جنگ سرد، نظرم‌نویین جهانی، نظریه پلان تاریخ نظریه برخورد تمدنها و نظریه گفت و گوی تمدنها سخن رانده است.

به نظر محقق یکی از ویژگی‌های جنگ سرد این است که با وجود ادامهٔ روابط سیاسی بین کشورها، به علت جریان داشتن حملات تبلیغاتی، تشنج و جبهه‌گیری در برابر یکدیگر، محیط مناسبات بین‌المللی وخیم می‌شود و بی‌اعتمادی جای تفاهم را می‌گیرد. مسحت دیگر این فصل دربارهٔ نظم نوین جهانی است که محقق دراین مبحث، جمالاتی از سخنرانی جرج بوش، رئیس‌جمهور ایالات متحده را در جلسه مشترک کناره آمریکا در اوت ۱۹۹۲ دربارهٔ نظم نوین جهانی آورده است.

درخصوص نظریه برخورد تمدنها نظریه ساموئل هانتینگتون، استاد علوم سیاسی و رئیس مرکز مطالعات استراتژیک دانشگاه هاروارد را بیان کرده است. وی در تابستان ۱۳۷۱ (۱۹۹۲) با انتشار مقالهای در فصلنامه آمریکایی فراین افیرز نظریه جدید برخورد تمدنها را مطرح ساخت. وی از احتمال نزدیکی یا اتحاد تمدنهای اسلامی و کنفوسیوسی و برخورد آنها با تمدن غرب سخن گفته است.

دربارهٔ نظریه گفت و گوی تمدنها، نظریه سیدمحمد خاتمی، رئیس‌جمهور ایران را آورده است. دکترین گفت و گوی تمدنهای خاتمی که بعدها به «گفت و گوی تمدنها و فرهنگها» تبدیل شد درواقع پاسخ به سادهانگیزی خوش‌بینانه فوکویاما و دیدگاه بی‌بیانه هانتینگتون بود. پیام دکترین خاتمی حاکی از آن است که به رغم این واقعیت موجود، دلیلی وجود ندارد که خودگامی از تازیرها موجب «برخورد تمدنها» شود. آگاهی انسانی محملی است که می‌تواند همراه با درایت زسبه را برای «گفت و گوی تمدنها و فرهنگها» فراهم آورد.

اجرای طرح گفت و گوی میان فرهنگها و تمدنها نهایتاً منجر به شناخت تفیق هویت خود و همچنین هویت فرهنگی دیگران خواهد شد. بر اثر این معرفت‌یوگانگستیزی می‌تواند جای خود را به عشق و محبت خواهد سیرد.

در فصل چهارم، اطلاعات و اطلاع‌رسانی و گفت و گوی تمدنیها مورد بررسی قرار گرفته است. محقق در این فصل ضمن بیان عناصر موجود در تعریف مختلف در باب تمدن درباره عناصر مختلف دیگر تمدن مثل امنیت و نظم اجتماعی نیز سخن گفته است. در جایی می‌نویسد: «تمدن عبارت است از خلایق فرهنگی که خود در نتیجه وجود «نظم اجتماعی» و حکومت قانون و رفاه نسبی امکان وجود می‌یابد.»

محقق دربارهٔ اطلاعات و اطلاع‌رسانی و گفت و گوی تمدنیها به عناصر دیگری چون تکنولوژی، صنعت، تکنولوژی اطلاعاتی مثل تلفن، تلویزیون، امواج مایکروویو و ماهواره‌ها اینترنت اشاره کرده است.

وی نوشته است: «هر دهکده جهانی که فاصله‌های جغرافیایی و زمانی به وسیله شبکه‌ها از میان برداشته شده‌اند آشناترین مسئله برای ساکنان دهکده خیر است... و در جای دیگر می‌نویسد: «با به راستی اینترنت نمی‌تواند به عنوان مهم‌ترین ابزار اطلاع‌رسانی در عصر حاضر بستری مناسب برای گفت و گوی تمدنی باشد.»

در انتهای این فصل پژوهشگر نتیجه‌گیری کرده است که علم اطلاع‌رسانی دانشی است که ساختار ارتباط را متحول ساخته و بر سرعت و عمق آن افزوده است. انتهای این فصل را با سخنی از سیدمحمد خاتمی به پایان برده است: «زندگی همراه با صلح و امنیت فقط در صورتی متحقق می‌شود که انسان بتواند عمیقاً فرهنگ و تفکر و حتی عایق و سلیق دیگران را درک کند. درک عمیق وجود عمومی و فرهنگی سایر ملل مستلزم ایجاد محافله (دیاروگ) یا آنهاست.» در فصل پنجم یافته‌های پژوهش را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است و آن را به صورت خلاصه و در جدول

توصیفی عرضه کرده است. بعد از هر جدول تحلیل کنونی ارائه شده که از دو روش آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده کرده است. در فصل ششم به تحلیل یافته‌های پژوهش پرداخته است یا توجه به نتایج این پژوهش مشخص شده است که تمامی مفوله‌های مطرح شده در پریشنامه تحقیق بجز جنبه‌های حقوقی فرا ملتی اطلاعات دارای تأثیر زیادی بوده‌اند.

محقق نقش اطلاع‌رسانی را بیشتر از نقش انواع اطلاعات بر روی متغیر وابسته ارزیابی کرده و آورده است: «شاید به آن دلیل است که در عصر حاضر انواع اطلاعات موجود بسیار زیاد است ولی تألومی و ضعف اطلاع‌رسانی میزان استفاده از اطلاعات را حداقل در کشور ما تحت‌تأثیر قرار داده است و همین مسئله نقش اطلاع‌رسانی را پررنگ‌تر کرده است.»

در این فصل پژوهشگر پیشنهادهایی ارائه داده که شامل دو بخش است: یکی پیشنهادهای کاربردی و دیگر پیشنهادهایی برای پژوهشهای آینده.

در پیشنهادهای کاربردی اظهار داشته است که باید به مفوله اطلاعات و اطلاع‌رسانی با دید جدی‌تری نگاه شود. همچنین توجه به نکات زیر را مهم دانسته است:

۱. تقویت بنیه علمی و فنی در امر اطلاع‌رسانی ایجاد نظام ملی اطلاع‌رسانی در کشور و توجه بیشتر به وسایل ارتباط جمعی.

۲. ایجاد و گسترش سازمانها و نهادهای اطلاع‌رسانی و تقویت آنها مانند دانشگاهها، انجمنها، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی.

۳. توجه به ساختار مدیریت اطلاعات

۴. افزایش انگیزه‌های مادی و معنوی برای محققان و دانشمندان برای تولید و سایر مردم برای استفاده و بهره‌گیری از اطلاعات.

۵. هماهنگ کردن جریان آزاد اطلاع‌رسانی در کشور با نظام اطلاع‌رسانی جهانی و کاهش سانسور و ترویج آزادی بیان.

۶. توجه بیشتر و ارائه تشویق برای ترجمه متون علمی، ادبی و فرهنگی و... از زبانهای دیگر به زبانهای فارسی و از زبان فارسی به سایر زبانهای دنیا.

۷. ریشه‌کنی بیسوادی، ترویج دادن مطالعه، گسترش فرهنگ تحلیلی دیگران، گسترش چواشناد داخلی میان مردم و دولت.

۸. تکیه بر ساختار حقوقی اطلاعات و حمایت از حقوق محققان و نویسندگان برای تولید بیشتر اطلاعات

همچنین محقق پیشنهادهایی برای پژوهشهای آینده ارائه کرده است ازجمله:

- بررسی نظر سایر گروههای تخصصی که در این پژوهش مورد سؤال قرار نگرفته‌اند مثل اساتید دانشگاهها در رشته‌های مختلف.

- بررسی نظری تاریخی موضوع گفت و گوی تمدن‌ها و پیگیری آن در تاریخ اسلام و تاریخ سایر ملل.

- اجرای پژوهش از طریق آبرازی مثل اینترنت بر روی متخصصان سایر کشورها و مقایسه نظر آنها با متخصصان کشور.

قرن آینده همچنان تحت تأثیر روزافزون امواج اطلاعات قرار خواهد داشت و در چنین قرنی عده‌ای سوار بر این امواج به تکامل جوامع خود و پیشرفت سریع خواهند پرداخت و عده‌ای نیز از بیم موج در پستوها خواهند خزید و به دامان ارتجاع خواهند افتاد

دکترین گفت و گوی تمدنیهای خاتمی که بعدها به «گفت و گوی تمدنیها و فرهنگها» تبدیل شد در واقع پاسخ به ساده‌انگاری خوش‌بینانه فوکویاما و دیدگاه بدبینانه هانتینگتون بود

در دهکده جهانی که فاصله‌های جغرافیایی و زمانی به وسیله شبکه‌ها از میان برداشته شده‌اند آشناترین مسئله برای ساکنان دهکده، خبر است